

SKB SD-007
DE BODEM ONDER HET ISV

Een onderzoek naar de behoeften van gemeenten
en provincies ten aanzien van bodem en ISV

drs. I.S.M. Cuperus (DHV Milieu en Infrastructuur BV)
drs. T.M. Leistra (DHV Milieu en Infrastructuur BV)
mw. L. van de Venn (DHV Milieu en Infrastructuur BV)
drs. J.A.J. Zegwaard (DHV Milieu en Infrastructuur BV)

november 2000

Gouda, CUR/SKB

Auteursrechten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze opgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van CUR/SKB.

Het is toegestaan overeenkomstig artikel 15a Auteurswet 1912 gegevens uit deze uitgave te citeren in artikelen, scripties en boeken mits de bron op duidelijke wijze wordt vermeld, alsmede de aanduiding van de maker, indien deze in de bron voorkomt, "©"De bodem onder het ISV - Een onderzoek naar de behoeften van gemeenten en provincies ten aanzien van bodem en ISV", november 2000, CUR/SKB, Gouda."

Aansprakelijkheid

CUR/SKB en degenen die aan deze publicatie hebben meegewerkt, hebben een zo groot mogelijke zorgvuldigheid betracht bij het samenstellen van deze uitgave. Nochtans moet de mogelijkheid niet worden uitgesloten dat er toch fouten en onvolledigheden in deze uitgave voorkomen. Ieder gebruik van deze uitgave en gegevens daaruit is geheel voor eigen risico van de gebruiker en CUR/SKB sluit, mede ten behoeve van al degenen die aan deze uitgave hebben meegewerkt, iedere aansprakelijkheid uit voor schade die mocht voortvloeien uit het gebruik van deze uitgave en de daarin opgenomen gegevens, tenzij de schade mocht voortvloeien uit opzet of grove schuld zijdens CUR/SKB en/of degenen die aan deze uitgave hebben meegewerkt.

Titel rapport

De bodem onder het ISV

CUR/SKB rapportnummer

SKB SD-007

Een onderzoek naar de behoeften van gemeenten en provincies ten aanzien van bodem en ISV

Project rapportnummer

SKB SD-007

Auteur(s)

drs. I.S.M. Cuperus
drs. T.M. Leistra
mw. L. van de Venn
drs. J.A.J. Zegwaard

Aantal bladzijden

Rapport: 14

Bijlagen: 7

Uitvoerende organisatie(s) (Consortium)

DHV Milieu en Infrastructuur BV (drs. J.A.J. Zegwaard, 033-4682827)

Uitgever

CUR/SKB, Gouda

Samenvatting

In deze definitiestudie wordt inzicht gegeven in de wijze waarop programmameenten de inbreng van bodem (en in mindere mate andere milieuaspecten) in ISV-ontwikkelingsprogramma's geregeld hebben. Daarnaast zijn aanzetten gegeven tot verbetering van deze inbreng. Bij de analyse is onderscheid gemaakt in inhoud enerzijds en proces en organisatie anderzijds. In de studie worden succes- en faalfactoren beschreven, alsmede mogelijke projectvoorstellen. De projectvoorstellen behelzen een kostenberekeningsmodel op programmaniveau, een monitoringssysteem en een voorstel voor kennisoverdracht en uitwisseling.

Trefwoorden**Gecontroleerde termen:**

bodem, gemeente, ISV, projectontwikkeling, provincie, uitvoeringsprogramma

Vrije trefwoorden:

-

Titel project

De bodem onder het ISV

Projectleiding

DHV Milieu en Infrastructuur BV
(drs. J.A.J. Zegwaard,
033-4682827)

Dit rapport is verkrijgbaar bij:

CUR/SKB, Postbus 420, 2800 AK Gouda

INHOUD

		SAMENVATTING	iii
Hoofdstuk	1	INLEIDING	1
	1.1	ISV-kader	1
	1.2	Probleemstelling	2
	1.3	Doelstelling	2
	1.4	Opbouw van het rapport	2
Hoofdstuk	2	AANPAK VAN HET ONDERZOEK	3
	2.1	Fase 1: Eerste verkenning van de problematiek	3
	2.2	Fase 2: Inventarisatie onder gemeenten en provincies	3
	2.3	Fase 3: Analyse van de onderzoeksresultaten	5
	2.4	Fase 4: Selectie van projectvoorstellen	5
Hoofdstuk	3	BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN	7
	3.1	Proces en organisatie	7
	3.2	Inhoud	8
	3.3	Implementatie en vervolg	10
Hoofdstuk	4	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	11
	4.1	Proces en organisatie	11
	4.2	Inhoud	12
	4.3	Succes- en faalfactoren	12
	4.4	Projectvoorstellen	13
	4.5	Epiloog	14
Bijlage	A	VERSLAG VAN DE SKB-WORKSHOP "DE BODEM ONDER HET ISV"	
Bijlage	B	VERSLAG VAN DE SKB-WORKSHOP "INTEGRATIE VAN MILIEU (BODEM) IN HET ISV"	

SAMENVATTING

De bodem onder het ISV

In deze definitiestudie wordt inzicht gegeven in de wijze waarop programmameenten de inbreng van bodem (en in mindere mate andere milieuaspecten) in ISV-ontwikkelingsprogramma's geregeld hebben. Daarnaast zijn aanzetten gegeven tot verbetering van deze inbreng. Bij de analyse is onderscheid gemaakt in inhoud enerzijds en proces en organisatie anderzijds. In de studie worden succes- en faalfactoren beschreven, alsmede mogelijke projectvoorstellen. De projectvoorstellen behelzen een kostenberekenningsmodel op programmaniveau, een monitoringssysteem en een voorstel voor kennisoverdracht en uitwisseling.

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

1.1 ISV-kader

Sinds 1 januari 2000 is het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (voortaan ISV) van kracht. In dit beleid wordt een groot aantal geldstromen van het Rijk gebundeld ten behoeve van de verbetering van de fysieke leefomgeving in de steden. Het budget komt in de plaats van middelen voor stadsvernieuwing, herstructurering van naoorlogse woonwijken, bodemsanering en geluidwerende voorzieningen. Het budget wordt voor een periode van 5 jaar toegezegd. Om in aanmerking te komen voor het ISV moeten gemeenten een ontwikkelingsprogramma opstellen. Het voordeel van deze nieuwe regeling voor gemeenten is een grotere beleidsvrijheid in het besteden van de financiële middelen van het Rijk en een meerjarige zekerheid over de toekenning van gelden.

Het Rijk heeft 12 prestatievelden geformuleerd waaraan een ontwikkelingsprogramma moet voldoen. Deze 12 prestatievelden zijn:

1. Het ISV-ontwikkelingsprogramma heeft een planhorizon van 10 jaar (toekomstgericht).
2. Een samenhangende aanpak van de fysieke leefomgeving, afgestemd op de sociale en economische infrastructuur (horizontale integratie).
3. Een gebiedsgerichte aanpak met doelstellingen op stads- en wijkniveau (verticale integratie).
4. Kansen en ontwikkelingspotenties moeten worden aangegeven.
5. Aangegeven wordt welke private investeringen de gemeente denkt te genereren (multiplier).
6. Prioriteiten en fasering moeten worden aangegeven.
7. Fysieke condities voor economische versterking.
8. Aanbod van gevarieerde woonmilieus.
9. Een samenhangend beeld van de gewenste omgevingskwaliteit.
10. Doelstellingen met betrekking tot duurzaamheid, waaronder bodemsanering.
11. Zorgvuldig ruimtegebruik.
12. Versterken van de betrokkenheid van bewoners en bedrijven bij de dagelijkse leefomgeving.

De prestatievelden zijn uitgewerkt in het Beleidskader Stedelijke Vernieuwing.

Voor de bodemgelden geldt voor de eerste ISV-periode een overgangsregeling; de gelden zijn nog apart 'gelabeld'. In de volgende ISV-periode zullen de bodemgelden, alsmede de gelden voor geluidwerende voorzieningen, volledig opgaan in het ISV.

De 30 gemeenten, die onder het Grotestedenbeleid (GSB) vallen, krijgen rechtstreeks ISV-geld van het Rijk. Zij hebben daartoe voor 1 november 1999 een ontwikkelingsprogramma bij het Rijk ingediend. De overige gemeenten krijgen het ISV-geld via de provincie. In het ISV-beleid worden dit de niet-rechtstreekse gemeenten genoemd. De provincies bepalen welke van deze gemeenten in aanmerking komen voor het opstellen van een ontwikkelingsprogramma. De niet-rechtstreekse gemeenten worden nog onderscheiden in programma- en projectgemeenten.

Voor zowel gemeenten als provincies is het ISV-beleid nieuw beleid. Gemeenten krijgen meer beleidsvrijheid en moeten nu zelf prioriteiten gaan stellen. Een integrale werkwijze is vereist. Bovendien wordt vereist dat gemeenten aangeven in welke mate hun investeringen leiden tot private investeringen. Provincies verliezen taken als gevolg van het opheffen van regelingen die in het ISV zijn opgegaan, en krijgen er met het toewijzen van ISV-gelden aan niet-rechtstreekse gemeenten en het toetsen van de ontwikkelingsprogramma's van deze gemeenten een taak bij.

In dit onderzoek wordt de aandacht gevestigd op de (niet-rechtstreekse) programmagemeenten die een ISV-budget krijgen via de provincies. Deze gemeenten hebben voor 1 juli 2000 een ontwikkelingsprogramma moeten indienen om in aanmerking te komen voor ISV-geld. Deze ontwikkelingsprogramma's worden getoetst door de provincies.

1.2 **Probleemstelling**

Een belangrijk prestatieveld van het ISV is het integreren van beleidsvelden, zoals milieu met ruimtelijke ordening. In de ISV-ontwikkelingsprogramma's moet aandacht worden besteed aan de volgende milieuaspecten: het voorkomen/beperken van stank- en geluidshinder, lucht- en bodemverontreiniging, het realiseren van meer (ecologisch) water/groen en duurzaam bouwen, duurzame bedrijventerreinen en duurzame stedenbouw.

Relatief veel ISV-gemeenten hebben te kampen met verschillende vormen van milieuproblematiek binnen hun grondgebied. Op basis van een evaluatie van de ontwikkelingsprogramma's van de GSB-gemeenten is de verwachting dat de milieu-inbreng in de ISV-programma's gering is. In dit rapport wordt ingegaan op de vraag waarom gemeenten en provincies de integratie van milieu binnen het ISV maar beperkt realiseren. De aandacht wordt vooral gericht op het milieuaspect bodem.

De Stichting Kennisontwikkeling en Kennisoverdracht Bodem (voortaan SKB) heeft het stedelijk gebied als belangrijk thema gekozen. Het gaat hierbij om de integratie van nieuwbouw en herstructurering van stedelijk gebied met de aanpak van verontreinigende bodemlocaties. Het ISV biedt mogelijkheden om dit aandachtspunt aan te pakken. SKB wil inzicht krijgen in de wijze waarop programmagemeenten de inbreng van bodem (en in mindere mate andere milieuaspecten) in ISV-ontwikkelingsprogramma's geregeld hebben. Daarnaast vraagt SKB zich af op welke wijze deze inbreng verbeterd kan worden.

1.3 **Doelstelling**

De doelstelling van de definitiestudie is:

- het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop programmagemeenten de inbreng van bodem (en milieu) geregeld hebben in ISV-ontwikkelingsprogramma's en het nagaan hoe deze inbreng verbeterd kan worden in de vorm van (bodem)projectvoorstellen.

Deze doelstelling leidt tot de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe is de inbreng van bodem (en milieu) geregeld in ISV-ontwikkelingsprogramma's van programmagemeenten?
2. Hoe kan de inbreng van bodem (en milieu) in ISV-ontwikkelingsprogramma's van programmagemeenten verbeterd worden?

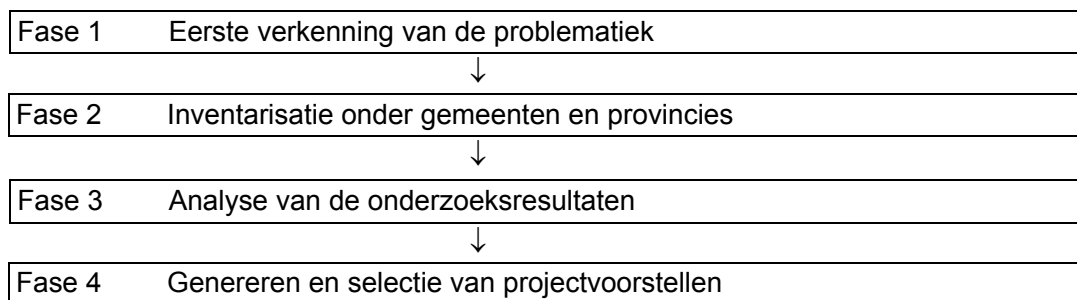
1.4 **Opbouw van het rapport**

In hoofdstuk 2 wordt de aanpak van het onderzoek beschreven. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de belangrijkste onderzoeksresultaten gepresenteerd. De conclusies en aanbevelingen (in de vorm van mogelijke projectvoorstellen) zijn het onderwerp van hoofdstuk 4.

HOOFDSTUK 2

AANPAK VAN HET ONDERZOEK

Tijdens het onderzoek zijn verschillende activiteiten ondernomen om te komen tot deze definitiestudie. Deze activiteiten kunnen worden ondergebracht in de volgende fasen:

In de hiernavolgende paragrafen wordt een overzicht gegeven van de activiteiten per fase.

2.1 Fase 1: Eerste verkenning van de problematiek

Een eerste verkenning van behoeften van gemeenten en provincies ten aanzien van de bodem in het ISV heeft plaatsgevonden op 13 april 2000 in Ede. In het kader van de workshopdag van de SKB heeft DHV een workshop verzorgd, getiteld: "De bodem onder het ISV".

Belangrijke veronderstellingen in deze workshop waren:

- de milieu-inbreng in de ISV-visies is doorgaans gering;
- de doorvertaling van milieu in de ISV-programma's is onvoldoende;
- de afstemming tussen gemeente en provincie kan beter.

Tijdens de workshop is in de eerste plaats een inventarisatie verricht naar de knelpunten en oplossingen van de deelnemers ten aanzien van het aspect milieu (met name bodem) binnen het ISV. Vervolgens zijn de behoeften onder de deelnemers gepeild.

Onder de deelnemers waren slechts zes gemeenten en geen provincies vertegenwoordigd. Een nadere inventarisatie was vereist, om een beter inzicht te krijgen in de behoeften van gemeenten en provincies met betrekking tot het aspect bodem binnen het ISV.

2.2 Fase 2: Inventarisatie onder gemeenten en provincies

De wijze waarop de gemeenten de inbreng van bodem (en milieu) hebben geregeld is geïnventariseerd aan de hand van een desk research en interviews.

Desk research

De aandacht voor milieu (en met name bodem) binnen het ISV-beleid van gemeenten is bekeken door middel van bestudering van de meerjarige ontwikkelingsprogramma's van de geïnterviewde programmameenten. Daarnaast zijn de ISV-toetsingskaders van de geïnterviewde provincies gelezen.

Interviews

Er zijn interviews gehouden met vier provincies. Binnen deze provincies zijn gesprekken gevoerd met negen gemeenten. Er waren een aantal belangrijke redenen om met provincies te spreken, te weten:

- de provincies hebben gemeenten begeleid bij het opstellen van de ontwikkelingsprogramma's;
- de provincies zullen de ontwikkelingsprogramma's gaan toetsen.

De volgende provincies en gemeenten zijn geïnterviewd:

<i>Provincie</i>	<i>Gemeenten</i>
Gelderland	<ul style="list-style-type: none">• Ede• Doetinchem• Tiel
Utrecht	<ul style="list-style-type: none">• Veenendaal• Zeist
Noord-Holland	<ul style="list-style-type: none">• Amstelveen• Hoorn
Zuid-Holland	<ul style="list-style-type: none">• Alphen aan de Rijn• Drechtsteden

Per gemeente en provincie is getracht een gecombineerd interview te houden met de ISV-coördinator en een bodembeleidsmedewerker. De reden achter deze aanpak was om zo een bredere scoop van meningen en ervaringen te krijgen. Echter, slechts in twee provincies en vijf gemeenten is dit type interview gehouden. In de overige gevallen is alleen gesproken met milieu-/bodemdeskundigen.

De volgende onderwerpen zijn in de interviews met de gemeenten aan de orde gekomen:

- Hoe is de afdeling Milieu (Bodem) bij het opstellen van het ISV-ontwikkelingsprogramma betrokken?
- Wat heeft de afdeling Milieu (Bodem) ingebracht?
- Wat is er uiteindelijk in het ontwikkelingsprogramma terechtgekomen?
- Hoe tevreden is men met de gang van zaken? Succes- en faalfactoren.
- Hoe is aandacht besteed aan milieu (bodem) in (ruimtelijke) ontwikkelingsprojecten?
- Hoe is de multiplier bodem bepaald?
- Hoe wordt aandacht besteed aan milieu (bodem) in de uitwerking/ het vervolg van ISV?
- Voorstellen voor succesvolle SKB-projecten.

De volgende onderwerpen zijn aan bod gekomen in de interviews met de provincies:

- Wat wordt er verwacht van de programmameenten op het gebied van de integratie van bodem/milieu in de ISV-ontwikkelingsprogramma's?
- Voldoen de programmameenten aan die verwachtingen?
- Hoe kunnen gemeenten worden ondersteund?
- Wat zijn succesvolle voorbeelden?
- Hoe denkt de provincie om te gaan met de inbreng van bodem/milieu in het vervolg van het ISV?
- Voorstellen voor succesvolle SKB-projecten.

2.3 **Fase 3: Analyse van de onderzoeksresultaten**

In deze fase zijn de onderzoeksresultaten uit de vorige fase geanalyseerd. Onderzocht is in welke mate de integratie van bodem (en milieu) in de ontwikkelingsprogramma's vergelijkbaar is verlopen in de verschillende gemeenten en in welke mate de provincies overeenkomstige opvattingen hebben over deze integratie. Daarnaast is in deze fase een overzicht gemaakt van de meest genoemde projectvoorstellen

2.4 **Fase 4: Selectie van projectvoorstellen**

In het DHV-hoofdkantoor heeft op 7 september een workshop plaatsgevonden. Tijdens deze bijeenkomst zijn de belangrijkste resultaten van de interviews gepresenteerd. Vervolgens hebben de deelnemers de gelegenheid gekregen om de in de interviews genoemde projectvoorstellen aan te vullen.¹ Daarna is de lijst met projectvoorstellen door middel van selectie teruggebracht tot drie potentiële succesvolle SKB- projectvoorstellen. Deze voorstellen worden in hoofdstuk 4 behandeld.

¹ Zie bijlagen voor een verslag van de workshop.

HOOFDSTUK 3

BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met en de analyse van de ISV-programma's van negen gemeenten en vier provincies beschreven. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de manier waarop deze zijn opgesteld (proces en organisatie) en de inhoud van de programma's. Ook wordt beschreven wat er van het vervolgtraject wordt verwacht.

3.1 **Proces en organisatie**

Aan de gemeenten is gevraagd hoe het ontwikkelingsprogramma is opgesteld, hoe de afdeling Milieu daarbij is betrokken en welke inbreng door de afdeling Milieu is geleverd. Aan de provincies is gevraagd hoe de gemeenten hierbij zijn ondersteund. Tevens is gevraagd naar de tevredenheid met de gang van zaken.

Tijdsplanning

Uit de interviews blijkt dat gemeenten pas laat zijn begonnen met opstellen van de programma's. De gemeenten wijten dit voor een belangrijk deel aan onduidelijkheid over het provinciaal kader en de toetsingcriteria. De meeste gemeenten zijn pas begin dit jaar met het opstellen van een ontwikkelingsprogramma gestart. Omdat hierover voor 1 juli ook inspraak en politieke besluitvorming moest hebben plaatsgevonden, zijn de meeste programma's in zeer korte tijd geschreven (1 tot 4 maanden). In deze periode is de opzet van het programma vastgesteld, hebben de verschillende gemeentelijke afdelingen hun inbreng geleverd, is hiermee een conceptprogramma samengesteld, dat vervolgens is beoordeeld en aangevuld door de betrokken afdelingen. Over de bodemmodule bestond bij de gemeenten lange tijd onduidelijkheid. De bodemmodule is daarom in de meeste gemeenten in zeer korte tijd geschreven.

Projectorganisatie

In bijna alle gemeenten is het ISV-ontwikkelingsprogramma tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van een gemeentelijke projectgroep, onder leiding van een ISV-coördinator. De breedte van deze projectgroep was per gemeente verschillend. In ongeveer de helft van de gemeenten was de afdeling Milieu niet in de ISV-projectgroep vertegenwoordigd. De trekker van de projectgroep was in geen van de gemeenten een milieuableider.

In twee gevallen is een afwijkende projectorganisatie op poten gezet. In het ene geval is het ISV-ontwikkelingsprogramma opgesteld door een samenwerkingsverband van gemeenten. Zij zijn hierbij procesmatig en inhoudelijk ondersteund door de provincie en een GSB-gemeente. In het andere geval is het programma opgesteld door een niet-afdelingsgebonden integraal werkende coördinatiegroep.

Uit de interviews blijkt dat naast de formele projectorganisatie, vooral ook de informele organisatie (relaties) van belang is geweest voor de planvorming. Het betreft dan aspecten als persoonlijke contacten en opstelling van de meest betrokken ambtenaren.

Inbreng van het milieu

In alle gemeenten heeft de afdeling Milieu een bodemmodule opgesteld. Dit was ook door de provincies verplicht gesteld. De afdeling Milieu heeft ook voor de andere milieuaspecten stukken aangeleverd voor het conceptontwikkelingsprogramma en commentaar geleverd op dit concept. In sommige gevallen is de rol van de afdeling beperkt gebleven tot het commentaar leveren op en aanvullen van het conceptprogramma. De afdeling Milieu is over het algemeen pas laat bij de planvorming betrokken.

Als oorzaken voor de late en beperkte bijdrage van de afdeling Milieu worden genoemd:

- de matige afstemming tussen de afdelingen Milieu en RO;
- een reactieve opstelling van sommige milieu- en bodemambtenaren;
- het gebrek aan interesse voor of belang dat gehecht wordt aan bodem en milieu door RO-ambtenaren.

In sommige gevallen wordt het gebrek aan politieke of publieke prioriteit voor milieuaspecten en bodemsanering genoemd in vergelijking tot economische en volkshuisvestelijke aspecten.

Ondersteuning door de provincies

In alle provincies is men van mening dat de gemeenten de nieuwe ISV-werkwijze zelf in praktijk moeten brengen. Van de provincie wordt wel duidelijkheid verwacht over de manier waarop de gemeentelijke ontwikkelingsplannen worden getoetst. Gelderland had in november 1999 een beleidskader gereed, Utrecht in januari 2000 en Noord-Holland in februari 2000. Zuid-Holland had het beleidskader pas in mei 2000 gereed, een maand voordat de plannen moesten worden ingeleverd. Dit heeft in sommige gemeenten wel tot het commentaar geleid dat de begeleiding van de provincie beperkt was en er niet altijd duidelijkheid gegeven werd.

De provincies hebben de gemeenten bij de planvorming ondersteund in de vorm van stad- of regioteams, bijeenkomsten, proeftoetsen en handleidingen. In de stad- of regioteams waren de ambtenaren van verschillende provinciale afdelingen, die het programma toetsen, vertegenwoordigd. De provincies hebben bijeenkomsten georganiseerd met de gemeenten om ervaringen uit te wisselen. In alle provincies is een proeftoets, of iets vergelijkbaars, uitgevoerd, waarbij de provincie heeft aangegeven welke onderdelen van het ontwikkelingsprogramma nog verbetering behoefde. Wat betreft de handleiding ging de provincie Noord-Holland het verst. Deze provincie heeft voorbeeld-programmaonderdelen opgesteld, die door de gemeenten min of meer konden worden 'ingevuld'.

3.2 Inhoud

Uit de interviews met de gemeentelijke projectleiders van ISV blijkt dat ze de inhoudelijke inbreng van milieu in de ontwikkelingsprogramma's waarderen, of als 'niet-deskundige' niet beoordelen. De medewerkers van de afdeling Milieu waarderen dat ze met het ISV-ontwikkelingsprogramma een overzicht hebben van de ruimtelijke plannen voor de komende jaren en de activiteiten van andere afdelingen.

Verwachting van de provincies

Uit de interviews met de vier provincies is gebleken dat zij een aantal verwachtingen hebben ten aanzien van de ingediende ISV-programma's wat betreft milieu en bodem. In de eerste plaats moet het milieu- en bodembeleid in de ISV-programma's worden geïntegreerd met andere beleidsvelden die betrokken zijn bij de ontwikkeling van het stedelijk gebied. Met betrekking tot bodem wordt van de gemeenten verwacht dat zij in de programma's aandacht besteden aan de NMP 3-doelstellingen, de bodemsaneringsaanpak met bijbehorend budget en aan de multiplier met een toelichting. Belangrijk is dat de bodemsaneringsopgave in een gemeente wordt afgestemd op de ontwikkeling van dynamische locaties. Ook moet in de programma's aandacht worden besteed aan andere milieuaspecten, zoals duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit, energie, geluid, water, leefbaarheid en bereikbaarheid.

In deze paragraaf zal worden bekeken of en op welke wijze de gemeenten op het gebied van milieu invulling hebben gegeven aan zowel de inhoudelijke eisen (prestatievelden en provinciale prioriteiten) als de eisen met betrekking tot de integratie van de aspecten bodem en milieu op programma- en projectniveau.

Bodem

Door de afdelingen Milieu is in alle gemeenten een bodemmodule ingebracht. In deze module wordt minimaal ingegaan op:

- het opstellen van een totaalbeeld van de bodemverontreinigingsproblematiek (NMP 3-doelstelling om voor 2005 een landsdekkend beeld te realiseren);
- de wijze waarop en het tempo waarin de bodemverontreinigingsproblematiek zal worden aangepakt (NMP 3-doelstelling om voor 2023 alle ernstige gevallen van bodemverontreiniging beheersbaar te hebben);
- de indicatieve kosten van de bodemsanering en een indicatie van de wijze waarop de kosten worden gefinancierd (multiplier).

Deze aparte bodemmodule is in bijna alle programma's opgenomen in de bijlagen. In één gemeente is de bodemsanering aangewezen als bijzonder project.

Het opstellen van deze bodemparagraaf is door alle gemeenten als lastig ervaren, met name de raming van de saneringskosten en de multiplier. Dit komt door de onduidelijkheid over private investeringen en particuliere saneringen en het gebrek aan (relevante) informatie. Daarnaast is de bodemsituatie in de meeste gemeenten nog niet geheel in kaart gebracht en zijn veel gegevens niet of onvoldoende (dat wil zeggen verouderd) aanwezig. Bij het ramen van de saneringskosten is gebruik gemaakt van financiële gegevens en kengetallen van de gemeenten, provinciale handleidingen of voorbeeldplannen, Finabo-gegevens en VROM-brochures. Opvallend is dat het één gemeente, behalve de kosten voor bodemsanering, ook gelukt is de kosten voor de andere milieuaspecten te ramen.

Om de multiplier te berekenen wordt de ISV-bijdrage afgezet tegen de bijdragen van markt, gemeente en overige overheidsinstanties. De multiplier is vaak een schatting die gemaakt is op basis van gegevens uit het gemeentelijk archief, oriënterende (historische) onderzoeken en het BIS (bodeminformatiesysteem), en op basis van ervaring met bodemsanering. In de meeste gemeenten wordt een multiplier van ongeveer de vereiste 4 geraamd. In één gemeente is deze veel hoger, namelijk 7. Twee gemeenten hebben geen (concrete) multiplier voor bodem aangegeven, omdat volgens hen een dergelijke grove raming van de investeringen geen meerwaarde levert.

Andere milieuaspecten

Wat betreft geluid zijn meestal maatregelen opgenomen in het kader van de sanering van rail- en wegverkeerslawaai. Daarnaast wordt meestal geschreven dat de gemeente in het kader van de MIG nieuw geluidsbeleid wil formuleren.

Daarnaast worden voorstellen gedaan voor het formuleren van beleid of het uitvoeren van projecten op het gebied van duurzaam bouwen, terugdringen van CO₂-uitstoot en waterhuishouding. Deze voorstellen zijn meestal geïntegreerd in het ontwikkelingsprogramma en soms als apart hoofdstuk opgenomen. Voor deze milieuaspecten worden niet altijd meetbare doelstellingen, een prioriteitsvolgorde of investeringsbedragen genoemd. Redenen die hiervoor worden genoemd zijn tijdgebrek bij het opstellen van het ontwikkelingsprogramma, maar ook het ontbreken van politiek draagvlak.

Beoordeling door de provincies

De provincies zijn matig tevreden met de door de gemeenten ingediende ontwikkelingsprogramma's voor de stedelijke vernieuwing. De bodemmodule vinden zij in de meeste gevallen redelijk. Dat geldt niet voor de overige milieuaspecten. Milieuaspecten als duurzaam bouwen en water zijn volgens de provincies slecht uitgewerkt en de integratie van milieu met andere beleidsvelden is nog niet sterk ontwikkeld. Dit is volgens de provincies vooral te wijten aan de ge-

brekkige interne afstemming en communicatie tussen de verschillende afdelingen, het gebrek aan ervaring van gemeenten met programmagericht en gebiedsgericht werken, en het korte tijdsbestek waarin de programma's tot stand zijn gekomen. Het inschakelen van adviesbureaus heeft volgens een aantal provincies een positieve bijdrage geleverd aan de kwaliteit van de ontwikkelingsprogramma's.

3.3 Implementatie en vervolg

De meeste gemeenten zijn voornemens de meer integrale werkwijze voort te zetten, bijvoorbeeld door de stedelijke vernieuwing aan te sturen op gebiedsniveau. Wat betreft de bodem ligt de nadruk op het in kaart brengen van de bodemkwaliteit en het saneren van locaties waar stedelijke ontwikkelingsprojecten plaatshebben. De gemeenten plaatsen wel hun vraagtekens bij de realisering en de financiering van deze projecten. Bij de gemeenten bestaat nog weinig duidelijkheid over de manier waarop de provincies de uitvoering van de ontwikkelingsprogramma's zullen beoordelen. Ook bestaat onduidelijkheid over de monitoring. De provincies denken vooral aan een procesmonitoring.

De provincies zijn voornemens de gemeenten te blijven ondersteunen en/of adviseren op het gebied van uitvoering, monitoring, informatievoorziening, juridische aspecten, geld, capaciteit, enzovoorts. Dit gebeurt in de vorm van de stads- en regioteams, of bijvoorbeeld door het inrichten van een vast aanspreekpunt voor milieuzaken. Twee provincies voorzien in de toekomst een verschuiving van de taken en bevoegdheden op het gebied van de bodemsanering van het provinciaal naar het gemeentelijk niveau door een intensieve begeleiding van gemeenten of het detacheren van ambtenaren van de provincie bij gemeenten.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk worden de centrale vragen, zoals deze zijn geformuleerd in de inleiding, beantwoord. Dit betekent dat in de eerste plaats wordt stilgestaan bij de wijze waarop programma-gemeenten de inbreng van bodem (en milieu) geregeld hebben in de ISV-ontwikkelingsprogramma's. In de tweede plaats wordt ingegaan op de vraag hoe deze inbreng verbeterd kan worden. Hiertoe worden aanbevelingen gedaan in de vorm van drie mogelijke bodemprojectvoorstellen.

4.1 Proces en organisatie

Krappe tijdsplanning

- De meeste gemeenten zijn pas dit jaar begonnen met het opstellen van de ISV-ontwikkelingsprogramma's. De programma's zijn in een relatief kort tijdsbestek geschreven (1 tot 4 maanden), mede door de tijdsdruk van de inleverdatum (1 juli), de inspraak en de politieke besluitvorming.
- Over de inbreng van bodem in de programma's bestond zeer lang onduidelijkheid bij de betrokken ambtenaren. Veelal zijn de bodemmodules pas kort voor 1 juli geschreven.

Nieuwe integrale projectorganisatie

- De meeste ontwikkelingsprogramma's zijn opgesteld door een gemeentelijke projectgroep onder leiding van een ISV-coördinator. In de projectgroep hebben ambtenaren van verschillende afdelingen deelgenomen.
- In de helft van de geïnterviewde gemeenten is de afdeling Milieu niet betrokken geweest bij de projectgroep. De afdeling Milieu is in deze gemeenten vaak laat betrokken bij het planvormingsproces.
- De meeste gemeenten zijn tevreden over de meer integrale werkwijze en willen deze voortzetten.

Milieu leverde bouwstenen en beoordeelde het conceptontwikkelingsprogramma

- In alle gemeenten is een bodemmodule opgesteld, meestal door de milieuambtenaren en in één geval door een adviesbureau. Deze bodemmodule is in alle gevallen in (de bijlagen van) het ontwikkelingsprogramma opgenomen.
- De afdeling Milieu heeft in de meeste gemeenten ook stukken aangeleverd over andere milieuaspecten. Deze afdeling heeft in alle gemeenten gelegenheid gehad commentaar en aanvullingen te leveren op het conceptontwikkelingsprogramma. In een enkele gemeente is de rol van de afdeling Milieu beperkt gebleven tot het becommentariëren en eventueel aanvullen van een conceptprogramma.
- De inbreng van de afdeling Milieu in het planvormingsproces is voor een belangrijk deel afhankelijk geweest van de actieve houding van deze afdeling en de manier van samenwerking met andere afdelingen.

Ondersteuning door de provincie

- De provincies hebben de gemeenten ondersteund in het planvormingsproces door middel van stad- of regioteams, bijeenkomsten, proeftoetsen en handleidingen.
- De ondersteuning aan gemeenten verschilde per provincie qua intensiteit en de mate waarin gemeenten zelfstandig een programma moesten opstellen.
- Sommige gemeenten hebben aangegeven dat hun provincie pas laat duidelijkheid heeft gegeven over de wensen en eisen ten aanzien van het ontwikkelingsprogramma. Eén provincie heeft het beleidskader pas in mei vastgesteld, een maand voordat de indieningstermijn afliep.

4.2 Inhoud

Integratie bodem en milieu in ISV heeft verbetering

- Een belangrijke verwachting van de provincies ten aanzien van de ontwikkelingsprogramma's is de integratie van bodem- en milieubeleid met andere beleidsvelden. In de bodemmodule moeten gemeenten aandacht besteden aan de NMP 3-doelstellingen, de bodemsaneringsaanpak met bijbehorend budget en de multiplier. Andere milieuaspecten, die aan bod moeten komen, zijn: duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit, energie, geluid, water, leefbaarheid en bereikbaarheid.
- Op grond van de conceptontwikkelingsprogramma's zijn de provincies redelijk tevreden over de bodemmodules. De integratie van bodem (en milieu) met andere beleidsvelden en het bepalen van de multiplier blijkt een lastige opgave te zijn voor de meeste gemeenten. Ook door gemeenten wordt onderkend dat dit verbetering behoeft.

4.3 Succes- en faalfactoren

De succes- en faalfactoren van het ISV in het algemeen, het opstellen van het programma en de houding van de afdeling Milieu zijn in de gesprekken met gemeenten en provincies aan de orde gesteld. De resultaten zijn samengevat in tabel 1.

Tabel 1. Resultaten van gesprekken met gemeenten en provincies.

	succesfactoren	faalfactoren
ISV algemeen	<ul style="list-style-type: none"> • meer integraliteit • overzicht ontwikkelingsprojecten • meer inzicht in activiteiten van andere afdelingen • inzicht in omvang van de bodemproblematiek 	<ul style="list-style-type: none"> • beperkt budget • gebrek aan tijd • onduidelijkheid
opstellen van het programma	<ul style="list-style-type: none"> • grootte gemeente: kennis en ervaring • goede communicatie en interne relaties • actieve rol van de politiek • inschakelen van adviesbureau • hulpmiddelen voor bodemmodule, zoals provinciale handleiding/voorbeeldplan • bodeminformatiesysteem 	<ul style="list-style-type: none"> • grootte gemeente: verkokerde organisatie • gebrek aan informatie • gebrek aan capaciteit • lage politieke prioriteit • gemeenten zijn niet gewend programmatisch te werken • soms weinig stimulerende begeleiding van de provincie
afdeling Milieu/RO	<ul style="list-style-type: none"> • gemeentelijke organisatie: Milieu en RO onder één dienst • informele relaties (persoonlijke factoren): juiste persoon op juiste plaats: inspirerend/knoppen doorhakken • enthousiast, ambitieus, actief en constructief • afdeling Milieu eerder en serieuzer bij ontwikkelingsprojecten betrokken 	<ul style="list-style-type: none"> • gemeentelijke organisatie: Milieu en RO in verschillende afdelingen • informele relaties (persoonlijke factoren): niet de juiste persoon op de juiste plek: weinig inspirerend/afwachtend • psychologische afstand tussen RO en Milieu • weinig belangstelling voor en belang gehecht aan milieu • late betrokkenheid van afdeling Milieu bij planvorming

4.4 Projectvoorstellen

Tijdens een workshop op 7 september zijn op basis van de interviews ideeën voor SKB-projecten gegenereerd en geprioriteerd. Sommige voorstellen lijken sterk op elkaar qua thematiek en kunnen worden geclusterd in de volgende groepen:

- a. afstemming tussen milieu en ruimtelijke ordening (voorstel 1 en 2);
- b. kostencalculatie/kostenbesparing (voorstel 5, 7, 13 en 16);
- c. relatie gemeenten en provincie (voorstel 6, 14 en 17);
- d. uitwisseling van ervaringen (voorstel 4 en 8);
- e. voorbeeldboek en andere informatiebronnen (voorstel 9, 10 en 12).

Uiteindelijk zijn de volgende drie projectvoorstellen geselecteerd:

1. *Kostenberekeningsmodel op programmaniveau*

Het eerste projectvoorstel komt voort uit de behoeften van bodemambtenaren om op korte termijn een reële multiplier te bepalen. Dit kan niet op de traditionele manier van oriënterend onderzoek (oo) en nader onderzoek (no).

Er moet een nieuwe methodiek worden ontwikkeld waarmee op korte termijn (1 - 3 maanden) een realistische inschatting kan worden gemaakt van het totaalbeeld van de bodemverontreiniging binnen een gemeente met de bijbehorende saneringskosten en gebruiksmogelijkheden per locatie; een kostenberekeningsmodel op programmaniveau.

Deze methodiek kan worden ontwikkeld door een consortium bestaande uit: Geo Delft, DHV en een ambitieuze gemeente.

2. *Samenwerking tussen gemeenten en provincie door middel van een gezamenlijke ontwikkeling van een monitoringssysteem*

Het tweede projectvoorstel komt voort uit de behoeften van gemeentelijke bodem- (en milieu-) ambtenaren om beter samen te werken met de provincies.

De voortgang van de uitvoering van het bodem- en milieubeleid binnen het ISV zal in de nabije toekomst moeten worden getoetst. Deze toetsing zal plaatsvinden door middel van een monitoringssysteem, dat nog ontwikkeld moet worden. Hierbij kan wellicht worden aangesloten bij bestaande monitoringsactiviteiten van BEVER en/of ISV.

Een bodem- (en milieu-) monitoringssysteem kan worden ontwikkeld door een aantal ambitieuze gemeenten en een provincie met Tauw en/of DHV.

3. *Website*

Het derde projectvoorstel komt voort uit de behoeften van bodem- en milieuambtenaren tot kennisoverdracht en het uitwisselen van ervaringen tussen gemeenten.

Tegenwoordig is Internet het medium om snel tot kennisoverdracht en uitwisseling van ervaringen te komen. Een specifieke bodem-website (met bijvoorbeeld de naam bodemnet) zal kunnen worden ontwikkeld door een consortium bestaande uit: SKB, DHV en een derde nog te bepalen partij.

Belangrijke elementen van deze website zouden kunnen zijn: een databank met succesvolle bodemmodules, handreikingen, samenwerking met marktpartijen, links naar andere relevante sites, en dergelijke.

Verder blijkt uit de studie dat veel gemeenten, ondanks de soms moeilijke samenwerking tussen ruimtelijke ordening en milieu, graag integraal willen blijven samenwerken. Over dit onderwerp zijn al diverse studies uitgevoerd. Op een website kunnen goede voorbeelden en draaiboeken worden opgenomen. Wellicht loont het ook de moeite een apart projectvoorstel over dit onderwerp te formuleren.

4.5 **Epiloog**

De ISV-ontwikkelingsprogramma's bevatten veel mooie woorden over de integratie van milieu in de ruimtelijke planvorming. In verhouding tot andere milieuaspecten staan bodemprojecten relatief sterk in de programma's. Het zal echter uiteindelijk aankomen op de uitvoering van de projecten en de realisering van het programma. SKB kan hierin een belangrijke taak vervullen.

BIJLAGE A

VERSLAG VAN DE SKB-WORKSHOP "DE BODEM ONDER HET ISV"

datum: 13 april 2000
tijd: 9.45 - 12.30
locatie: De Reehorst (Ede)

De workshop "De bodem onder het ISV" is gehouden in het kader van de workshopdag van het SKB in Ede. De deelnemers aan deze workshop zijn uitgenodigd voor discussie. Aan de hand van de volgende veronderstellingen is gediscussieerd:

- milieu-inbreng op locatieniveau is OK;
- milieu-inbreng in ISV-visie is gering;
- afstemming gemeente-provincie kan beter;
- doorvertaling milieu in ontwikkelingsprogramma's is onvoldoende;
- leerervaringen van gemeenten/provincies worden onvoldoende uitgewisseld.

In twee groepen zijn vervolgens knelpunten geïnventariseerd ten aanzien van de integratie van bodem (en milieu) in het ISV. Tevens is nagedacht over oplossingen voor deze knelpunten. Tot slot hebben de deelnemers de gelegenheid gekregen om behoeften ten aanzien van de milieu-inbreng in het ISV aan te geven.

1. Gesignaleerde knelpunten

Resultaten workshop John Zegwaard

1. Er bestaan verschillende abstractieniveaus tussen de gemeentelijke afdelingen Bodem en Ruimtelijke Ordening. Zo bestaat er een verschil in opvatting over de urgentie van verschillende types bodemsaneringsoperaties. Dit verschil bemoeilijkt de communicatie tussen beide afdelingen. Daarnaast hebben de afdelingen vaak verschillende beleidsdoelen. De afdeling Bodem streeft naar het realiseren van de doelstellingen, zoals deze geformuleerd zijn in het NMP 3:
 - het volledig in kaart brengen van de bodemproblematiek voor 2005;
 - het saneren van alle urgente bodemverontreinigingen voor 2023;
 - het opheffen van stagnatie in bodemsaneringsoperaties.
2. Welke risico's loop je als gemeente? Gemeenten vinden het lastig om een indicatie van saneringskosten te maken.
3. Multiplier: hoe moet de gemeente deze gebruiken? en hoe werkt deze multiplier?
4. Gescheiden geldstromen ISV en WBB.

Resultaten workshop Tjeerd Leistra

1. Bij het ruimtelijke planvormingsproces wordt te weinig rekening gehouden met het aspect bodem. Dit komt deels doordat de vormgeving bepalend is, maar ook omdat het moeilijk is om in een vroeg stadium gegevens over de bodemkwaliteit te leveren. Deze gegevens bevinden zich vooral bij de provincie.
2. Er zijn te weinig financiële middelen om de bodemsanering in een gemeente volledig aan te pakken. Dit geldt met name voor bestaande groengebieden en gebieden die een gemeente wil ontwikkelen als stedelijk groen.
3. Prioritering van de ISV-middelen door gemeenten. Het gevaar bestaat dat het budget voor bodemsanering laag zal uitvallen als gevolg van ambities op andere terreinen (economie, infrastructuur en woningbouw).

4. Juridische aspecten ten aanzien van de bodemsanering, met name op het terrein van de aansprakelijkheid in relatie tot de initiatiefnemer van de sanering.
5. Ambtenaren bieden vaak gering verweer in onderhandelingen met marktpartijen (projectontwikkelaars). Dit ligt aan onderhandelingsvaardigheden en het feit dat een gemeente geen helder bodembeleid heeft. Dit probleem geldt vooral voor de kleine gemeenten.
6. In het kader van het ISV zal geld voor de bodemsanering gedeeltelijk verschuiven van de provincie naar de gemeenten. De vraag is of alle gemeenten voldoende expertise in huis hebben op het terrein van bodemsanering.
7. Multiplier kosten bodemoperatie. Bij een multiplier van 1 : 4 (waarbij andere partijen vier keer zoveel betalen als de gemeente) is het voor een gemeente financieel aantrekkelijker om op het saneringsgebied luxueuze woningbouw te realiseren in plaats van stedelijk groen.

2. Oplossingen

Resultaten workshop John Zegwaard

1. Bodemsanering in dynamische gebieden (waar bijvoorbeeld woningbouw gepland is) zal waarschijnlijk worden meegenomen in het ISV-budget. Voor statische gebieden (waar geen ontwikkelingen op korte termijn gepland zijn) is dat de vraag. Voor milieu-urgente gevallen in laatstgenoemde gebieden gelden de volgende keuzemogelijkheden:
 - laten lopen (dus niet opnemen in het ISV-programma);
 - opnemen in het ISV-programma;
 - de afdeling Bodem moet het conflict aangaan met de afdeling RO om de urgente gevallen als nog op te laten nemen in het ISV-programma.
2. Meer communicatie tussen de afdelingen Bodem en Ruimtelijke Ordening; communicatie in een vroeger stadium van het ruimtelijk planvormingsproces.
3. De afdeling Bodem moet duidelijk haar ambitieniveau formuleren tot 2023. De doelstellingen moet ze duidelijk maken in de gemeentelijke organisatie, onder andere door aan tafel te gaan met collega's van andere afdelingen (o.a. RO). De afdeling moet naar buiten duidelijk het belang van (multi) functionele bodemsaneringen aangeven.
4. De bodemsaneringen duidelijk oormerken als ISV- en/of WBB-operatie.

Resultaten workshop Tjeerd Leistra

1. Het hanteren van bodeminformatiesystemen binnen gemeenten, die naar verloop van tijd digitaal kunnen worden geactualiseerd. Informatie over de bodemkwaliteit kan dan tijdig een rol spelen in het ruimtelijk planvormingsproces.
2. Uit de winst van de ontwikkeling van kantoren/luxueuze appartementen in gebieden met een hoge grondprijs kan de bodem worden gesaneerd.
3. Spelregels ten aanzien van de communicatie tussen de afdeling Bodem en de afdeling Ruimtelijke Ordening. Een verbeterde communicatie kan de samenwerking van de afdelingen bevorderen.
4. Kennisoverdracht kan ook bevorderlijk werken voor een betere samenwerking van de afdelingen Milieu/Bodem en Ruimtelijke Ordening.
5. De afdeling Bodem moet duidelijke doelstellingen opstellen wat in 2023 zou moeten worden bereikt. Wanneer iets moet worden bereikt kan afhangen van het planvormingsproces op aanverwante beleidsterreinen, waaronder RO.
6. Door flexibel mee te denken in het planvormingsproces kan de afdeling Bodem meer invloed krijgen op ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke ordening.
7. Het instellen van een helpdesk bij de provincie, waar gemeenten geadviseerd en ondersteund kunnen worden bij het opstellen van een helder bodembeleid. Deze advisering kan onder meer betrekking hebben op juridische aspecten (bijvoorbeeld: wie is aansprakelijk voor de bodemverontreiniging en wie draait op voor de kosten van de saneringsoperatie).

3. Behoeften

Op welke behoeften vanuit de gemeenten kan SKB haar diensten afstemmen?

Resultaten workshops John Zegwaard en Tjeerd Leistra

1. Afwegingsmethodiek met betrekking tot de ISV-gelden voor bodem en overige beleidsvelden.
2. Ondersteuning van (kleine) gemeenten om te komen tot een helder bodembeleid (met onder meer een duidelijk overzicht van de bodemsaneringsopgave in de gemeente)
3. Inhoudelijke aspecten (kentallen/ambitieniveau van de afdeling bodem/juridische aspecten: aansprakelijkheid ten aanzien van bodemverontreiniging).
4. Procesmatige aspecten. Op welke wijze kan de afdeling Bodem eerder betrokken worden bij het planvormingsproces van projecten op het terrein van de ruimtelijke ordening? Manieren om de communicatie tussen de afdelingen Bodem en Ruimtelijke Ordening te verbeteren. Deze manieren zouden in het kader van het ISV kunnen worden geïntegreerd in een model.
5. Ervaringen uitwisselen tussen gemeenten.

Vervolgens hebben de deelnemers hun belangrijkste behoeften aangegeven, door twee euro's in te zetten bij één van de bovengenoemde behoeften. De verdeling van euro's over de bovengenoemde punten was als volgt: inhoudelijke aspecten (13), ondersteuning gemeenten (12), procesmatige aspecten (10) en afwegingsmethodiek (9). Slechts één deelnemer gaf punt 5 een euro.

BIJLAGE B

VERSLAG VAN DE SKB-WORKSHOP "INTEGRATIE VAN MILIEU (BODEM) IN HET ISV"

datum: 7 september 2000
tijd: 13.30 - 17.00
locatie: DHV-hoofdkantoor (Amersfoort)

Deelnemerslijst

1. dhr. W. van Wel	Gemeente Veenendaal
2. dhr. P. Jochems	Gemeente Veenendaal
3. dhr. R.J. Giskes	Project Drechtsteden
4. dhr. R. Joustra	Gemeente Alphen a/d Rijn
5. dhr. X. de Gans	Gemeente Amstelveen
6. dhr. E. van de Bogaard	Gemeente Ede
7. dhr. W. Slotboom	SKB
8. dhr. D. Perenboom	Geodelft
9. dhr. A. Bonneur	TAUW
10. dhr. M. Daamen	MMG
11. dhr. J.A.J. Zegwaard	DHV
12. dhr. T.M. Leistra	DHV
13. mw. L. van de Venn	DHV
14. dhr. I.S.M. Cuperus	DHV

Afmeldingen

1. mw. M. de Wit	Provincie Utrecht
2. mw. H. van Nistelrooij	Provincie Gelderland
3. dhr. M. van der Zande	Gemeente Ede

Programma

13:30	Welkom door John Zegwaard
13:45	Presentatie van het onderzoek door Tjeerd Leistra en discussie
14:45	Pauze
15:00	Voorstellen voor SKB-projecten
16:00	Afsluiting door John Zegwaard en borrel

In dit verslag wordt met name ingegaan op de discussie naar aanleiding van de presentatie door Tjeerd Leistra én de voorstellen voor SKB-projecten.

1. Discussie naar aanleiding van de presentatie door Tjeerd Leistra

Tijdens de discussie werden meerdere issues aangesneden. De belangrijkste onderwerpen van gesprek waren:

- de afstemming tussen milieu en ruimtelijke ontwikkeling;
- de decentralisatie van bevoegdheden van provincie naar gemeenten;
- het omslag in denken van de afdeling Milieu: van kosten denken naar denken in opbrengsten/investeringen.

Afstemming tussen milieu en ruimtelijke ontwikkeling

Wil van Wel (Veenendaal) opperde dat milieu leidinggevend moet zijn in de planvorming/uitvoering van ruimtelijke ontwikkelingsprojecten. Deze mening werd niet door alle workshopleden gedeeld. Zij zien meer nut in een betere afstemming tussen milieu en ruimtelijke ordening. Michel Daamen stelt dat beide afdelingen ideeën moeten hebben over de ontwikkeling van een gebied. In onderling overleg moeten de afdelingen zoeken naar een win-win situatie. Hij noemt de ontwikkeling van de rivieroeveren in Drechtsteden wat betreft de integratie van milieu en ruimtelijke ordening als een geslaagd project.

Kernprobleem in de relatie tussen milieu en ruimtelijke ordening (voortaan RO) is: **de afstemming in denken van RO met het denken van milieu. RO "blijft te lang in houtskoolschets hangen" en denkt programmagericht. Milieu denkt meer uitvoeringsgericht en projectgericht.**

Decentralisatie van bevoegdheden van provincie naar gemeenten

De provincies hebben gekozen voor een verschillende begeleiding tijdens het ISV-planproces. Zo heeft Noord-Holland een voorbeeld bodemmodule voor de gemeenten uitgewerkt, terwijl Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland dit niet hebben gedaan. Sommige gemeenten prijzen de duidelijke beoordelingskaders in de voorbeeld bodemmodule, terwijl andere gemeenten meer beleidsvrijheid zouden willen hebben om zelf ambities op te stellen.

Kernprobleem in de decentralisatie van bevoegdheden van provincie naar gemeenten is: **het dilemma dat gemeenten meer beleidsvrijheid willen en krijgen om zelf ambities te formuleren, maar anderzijds weer snel provincies om deskundige ondersteuning en duidelijke beoordelingskaders vragen.**

Xander de Gans (Amstelveen) stelt dat de provincie zichzelf ziet als regisseur van het ISV-planvormingsproces, maar dat in de praktijk de provincie niet zo acteert. Het regisseurschap vereist onder meer openheid wat betreft relevante informatie (goede voorbeeldprogramma's van andere gemeenten/duidelijke beoordelingscriteria).

Michel Daamen is van mening dat de provincie in de toekomst meer een rol van facilitator moet gaan innemen in plaats van regisseur. Deze mening werd gedeeld door meerdere workshopleden.

Gediscussieerd is ook over de vraag of de bijdrage via het ISV nu los moet worden gezien van de WBB-gelden of niet. Xander de Gans is van mening dat voor de eerste periode de bodembijdrage via het ISV is bedoeld voor het in kaart brengen van historische verontreinigingen. Dit betekent dat ook onderzoek moet worden uitgevoerd op plaatsen waar stedelijke vernieuwing nog niet aan de orde is. Pas als alle historische verontreinigingen in kaart zijn gebracht en duidelijk is hoe ernstig en urgent deze zijn, kan een bodemmodule worden opgesteld die samenloopt met de stedelijke vernieuwingsprojecten. Dit kan in zijn ogen pas voor de tweede periode.

Milieu: van kosten denken naar denken in opbrengsten/ investeringen

Milieu heeft in de gemeentelijke politiek vaak minder prioriteit dan ruimtelijke ordening. Dit komt mede doordat ruimtelijke ontwikkelingsprojecten vaak zichtbaarder zijn voor een gemeentelijke bestuur dan milieuprojecten (zoals bestrijding van geluidshinder).

Milieu zou meer zichtbaar kunnen worden, als milieu-ambtenaren meer zouden insteken op de mogelijke opbrengsten van een milieuproject (en bijbehorende investeringen) in plaats van de mogelijke kosten. Dus: welke winst is te behalen met een belangrijke inbreng van milieu in ruimtelijke ontwikkelingsprojecten.

Overige opmerkingen

- Enrico van de Bogaard (Ede): tijdgebrek is de belangrijkste oorzaak van de slechte kwaliteit van de bodemprogramma's
- Rudie Giskes: de belangrijkste winst van het ISV is de eerste aanzet tot samenwerking van RO en milieu
- William Slotboom: de projectgemeenten denken in het algemeen traditioneler; zij zullen afwachtend reageren op een integrale werkwijze tussen RO en milieu. Rudie Giskes: deze gemeenten zullen hun werkwijze niet compleet omgooien wanneer hen slechts een beperkt ISV-budget wordt toegekend.

2. Projectideeën

De volgende projectideeën zijn naar voren gebracht in de workshop:

1. Het ontwikkelen van een methodiek om het juiste evenwicht te krijgen tussen verschillende beleidsvelden (o.a. milieu en RO).
2. Het afstemmen van manieren van denken tussen ruimtelijke ontwikkeling (programma-denken) en milieu (projectgericht).
3. Hoe verkoop je milieu?
 - van angst naar kans;
 - maak de winst van milieu en bodem duidelijk!
4. Wat kunnen we leren van de stad- en milieuprojecten (bijvoorbeeld project Kanaaloevers Apeldoorn)?
 - inbrengen/leren bij ISV;
 - kennis overdragen naar gemeenten.
5. In hoeverre brengt integratie van milieu/RO kostenbesparing teweeg?
6. Samenwerking tussen provincie en gemeenten bevorderen via gezamenlijke ontwikkeling van een ISV-monitoringssysteem. Meerwaarde van een dergelijke samenwerking is:
 - bevordering van vertrouwen tussen de verschillende partijen;
 - bevordering van integrale werkwijze;
 - provincie is partner in plaats van toetsers.
7. Hoe kan je op programmaniveau de kosten van bodemsanering ramen? (in plaats van Oriënterend Onderzoek en Nader Onderzoek).
8. Laat gemeenten bij elkaar kijken en van elkaar leren/ervaringen uitwisselen. De coördinatie van dit project zou moeten liggen bij de provincie of VNG.
9. Stappenplan voor planfase en integratie van de uitvoering.
10. Voorbeeldboek, waarin goede voorbeelden worden vermeld van integratie van milieu en RO in het ISV. Informatie-uitwisseling kan ook plaatsvinden via een specifieke website.
11. Maak de rol van de regio groter. Zorg ervoor dat gemeenten elkaar gaan ondersteunen bij het opzetten en uitvoeren van ISV-programma's.
12. Maak gebruik van bestaande informatielijnen, zoals VROM (ISV-helpdesk).
13. ISV-bodemmodule nieuwe stijl: een te ontwikkelen methodiek, waarbij een bodemambtenaar op korte termijn een realistische schatting kan maken van het totaalbeeld van de bodemverontreiniging binnen een gemeente met bijbehorende saneringskosten en gebruiksmogelijkheden per locatie.
14. Hoe kom je tot een goede bodemsanering en geluidsprogramma samen met de provincie/vanuit de regio?

Hierbij treedt de provincie op als facilitator (in plaats van regisseur) in het ISV-traject van plan tot en met programma.
15. Pak een megaproject en doe het! (bijvoorbeeld de spoorwegzone Dordrecht-Zwijndrecht).
16. Quick-scan bodem om kosten en gebruiksmogelijkheden snel in te schatten.

17. Zoek naar een optimum naar taken/activiteiten van gemeenten en provincies. In Noord-Holland is recent een stichting opgericht die zich bezig houdt met dit bovengenoemd vraagstuk.
18. Duidelijke spelregels/eisen bij ISV-planvorming

Opmerking naar aanleiding van de opgestelde lijst:

- Michiel Daamen vindt dat SKB bij voorkeur projecten moet doen op het gebied van bodem of het raakvlak ISV-bodem.
- Ad Bonneur stelt dat goede projecten eigenlijk geen subsidie zouden moeten hebben van SKB.

3. Prioritering van projectvoorstellen

De workshopleden hebben vervolgens vijf oranje stickertjes gekregen. Deze stickertjes moesten ze plakken achter de door hen meest gewenste SKB-projecten.

Uiteindelijk zag de top zeven van de projectvoorstellen er als volgt uit:

1. ISV-bodemmodule nieuwe stijl: een te ontwikkelen methodiek, waarbij een bodemambtenaar op korte termijn een realistische schatting kan maken van het totaalbeeld van de bodemverontreiniging binnen een gemeente met bijbehorende saneringskosten en gebruiksmogelijkheden per locatie.
(12 stickertjes)
2. Quick-scan bodem om kosten en gebruiksmogelijkheden snel in te schatten.
(8 stickertjes)
3. Samenwerking tussen provincie en gemeenten bevorderen via gezamenlijke ontwikkeling van een ISV-monitoringsysteem. Meerwaarde van een dergelijke samenwerking is:
 - bevordering van vertrouwen tussen de verschillende partijen;
 - bevordering van integrale werkwijze.(7 stickertjes)
4. t/m 7.
 - Hoe kan je op programmaniveau de kosten van bodemsanering ramen? (in plaats van de traditionele methode van Oriënterend Onderzoek en Nader Onderzoek).
 - Voorbeeldboek, waarin goede voorbeelden worden vermeld van integratie van milieu en RO in het ISV. Informatie-uitwisseling kan ook plaatsvinden via een specifieke website.
 - In hoeverre brengt integratie van milieu/RO kostenbesparing teweeg? (zie CSG-project).(5 stickertjes)